

*Jyrki Korpua ja Ilmari Leppihalme*

## Lajien poetiikkaa, politiikkaa ja etiikkaa

*Avaimen* 3/2012 neljässä artikkelissa käsitellään kirjallisuuden poetiikkaa, politiikkaa ja etiikkaa, jotka leikkaavat juuri genren kategoriassa. Pohdittavina ovat yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja moraaliset emootiot 1800-luvun kotimaisessa tendenssikirjallisuudessa, kirjeromaanin eettiset ulottuvuudet 1980- ja 1990-luvun taitteessa, ympäristön politisoituminen vuosituhannen vaihteen luontorunoudessa sekä Pentti Saarikosken 1960-luvun lyriikan ”poliittinen runousoppi”.

Artikkelissaan ”Kirjallisuus ja moraaliset emootiot. Tendenssikirjallisuuden 1800-lukulainen lajitausta” Saija Isomaa tarkastelee tendenssikirjallisuuden poetiikkaa ja vaikutusestetiikkaa. Hän pureutuu lajin varhaisvaiheisiin, tendensiivisten lajityyppien kirjoon sekä genren kerronnallisiin tekniikoihin. Isomaa uudelleen arvioi taiteellisilta arvoltaan usein väheksytyä tendenssikirjallisuutta ottamalla käyttöön moraalisen emotion käsitteen ja tutkimalla aiheitaan kontekstuaalisesti.

Moraaliset ja eettiset kysymyksenasettelut nousevat esiin myös Riitta Jyttilän artikkelissa ”Haluan kuulla sinun näkökulmasi, juuri sinun.’ Toiselle kirjoittamisen eettiset ulottuvuudet Eira Stenbergin romaaneissa *Häikäisy* ja *Gulliverin tytär*”. Molemmissa Stenbergin romaaneissa problematisoidaan intiimin kirjoittamisen keinoin – hyödyntämällä kirjeitä, päiväkirjoja ja sattumalta löydettyjä viestejä – yhtäältä ajatus kielen läpinäkyvyydestä ja viattomasta viestittävydestä ja toisaalta perinteinen käsitys kerronnallisesta ”äänestä”. Edelleen Jyttilä osoittaa, miten hämmentämällä kirjoittajan ja lukijan tai lähettäjän ja vastaanottajan positioita Stenbergin romaanit uudelleen rakentavat subjektien välisiä suhteita ja ovat näin myös eettisesti merkittäviä.

Tero Tähtisen artikkeli ”Eksyneitä eläimiä ja hitaita puita” pohtii ympäristön politisoitumista eli kiistanalaiseksi muuttumista vuosituhannen vaihteen luontorunoudessamme. Kohdeteksteinä ovat Eila Kivikk’ahon, Markus Jääskeläisen ja Timo Hännikäisen runot. Ekokriittisen ja ympäristöpoliittisen tutkimuksen lähtökohdista Tähtinen kysyy, millaisia ekologisia ja eettisiä äänenpainoja runoista on luettavissa. Artikkelin taustamotivaationa on löytää lukutapoja, jotka tekisivät oikeutta runojen ei-inhimillisille toimijoille, koska tekijä näkee ympäristöpolitiikan perinteisen lähestymistavan riittämättömäksi ymmärtämään ja tulkitsemaan ympäristöpoeettisen runouden ei-inhimillisiä, kielentakaisia tarpeita ja äänenpainoja.

Lyriikka ja poliittisuus ovat lähtökohtina myös Riikka Ylitalon artikkelissa ”Sanakirjat pitkin pöytää”. Kuvallisuuden suhde avantgardeen Pentti Saarikosken

1960-luvun poliittisessa lyriikassa”. Ylitalo hahmottelee artikkelissaan Saarikosken ”poliittista runousoppia” viitaten termillä sekä Saarikosken teoriaan kirjoittamisesta että itse runoista luettavissa olevaan runousoppiin. Ylitalon näkemyksen mukaan Saarikoski yhdisti lyriikassaan kuvallisuuden – runouden perinteisen keinon – poliittiseen radikalismiin. Artikkelissa Ylitalo pyrkii selvittämään, miten Saarikosken 1960-luvun lyriikan kuvallisuus ilmentää yhteyksiä taiteelliseen ja poliittiseen avantgardeen.

Ajankohtaisuus, tiedostavuus ja kantaa ottavuus näkyvät myös tuoreissa, Sanna Karkulehdon ja Mikko Keskisen Jyväskylän yliopistossa pitämässä professoriluennossa.

Karkulehto pohtii luennossaan ”Kotimainen kirjallisuus ja yhteiskunta – kuka lohduttaisi maailmaa”, kuinka kirjallisuus positioituu suhteessa aikansa yhteiskuntaan ja mikä on kirjallisuudentutkimuksen tehtävä tässä kontekstissa. Karkulehto näkee, että vaikka niin kirjallisuudelle kuin kirjallisuudentutkimuksellekin voidaan antaa monia funktioita, yksi on ylitse muiden: kriittisten, eettisesti ja poliittisesti virittyneiden analyysien ja kannanottojen teko ympäröivästä yhteiskunnasta.

Keskinen puolestaan dekonstruoi luennossaan ”Kirjallisuustiede käännteiden käännteissä” yhtä aikalaismantroistamme, ”käännettä”, joka on erityisesti kirjallisuustieteelliseen keskusteluun viime vuosikymmeninä juurtunut ja luonnollistunut avainsana. Keskinen avaa käänneretoriikan takana piileviä logiikoita ja lanseeraa lopuksi ironisen metakäsitteen ”käänteellinen käänne” tarkoituksenaan herätellä meitä valppaampaan diskursiiviseen itsereflektiivisyyteen.

Seuraavan *Avaimen* 4/2012 teemana ovat ”Mahdolliset maailmat”. Teemanumero keskittyy nykykirjallisuuden spekulatiiviseen fiktion ja avaa mahdollisuuksia keskustelulle kirjallisuustieteen ja vaikkapa filosofian ja teologian rajapinnoilla. Kuinka tätä yhtä aikamme kulttuuria leimaavaa ilmiötä tematisoidaan kirjallisuudentutkimuksessa? Kuinka modaalilogiikka ja mahdollisten maailmojen semantiikka muuttuvat kauno-kirjallisuudeksi ja ilmenevät fiktion keinoin?